

**SUSAMAK FİİLİNİN ÖLÇÜNLÜ DİLDEKİ ÇEKİMİ VE AĞIZLARDAKİ
SÖYLENİŞİNDEN HAREKETLE BİR ÖNERİ***

Hanifi VURAL*

Öz

Susamak fiilinin kimi zamanlara göre çekimi, sözdizimsel anlamda bir *belirsizlik* veya *anlam bulanıklığı* terimlerinin içerik ve kapsamına denk düşen bir durum oluşturmaktadır. Bu yazıda bu durumun oluşmasına yol açan ana etkenden söz edilerek adı geçen fiilin Anadolu ağızlarındaki karşılığı üzerinde durulacak ardından bu karşılığın *Türkçe Sözlük'e* madde başı olarak aktarılması hususu tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Susamak, Susmak, Belirsizlik, Anlam Bulanıklığı, Çift Anlamlılık.

**THE CONJUGATION OF THE VERB TO FEEL THIRSTY IN STANDARD
LANGUAGE AND A SUGGESTION WITH REFERENCE TO ITS
PRONOUNCIATION IN THE DIALECTS**

Abstract

The conjugation of the verb to feel thirsty creates a situation that equals to content and scope of ambivalence and ambiguity in syntactic terms. This study will deal with the major factor which leads up to above mentioned situation with a focus on their equivalent in Anatolian dialects, and subsequent to this their transfer to Turkish Dictionary as lexical entry will be discussed.

Key Words: to feel thirsty, to keep quiet, ambiguity, ambivalence, doubleness.

GİRİŞ

Dilin var oluş sebebi ve doğası; anlaşmayı sağlamak, diğer anlaşma araçlarından farklı olmak üzere açık, anlaşılır bir iletişime imkân tanımaktır. Her bir dil varlık düzeyine eriştikten sonra ilk, dar ve işlenmemiş durumundan kurtulma ve kendini geliştirme çabası içine girer. Böyle bir gelişim çizgisi izlemeyen diller, zamana yenilerek yokluk karanlığına gömülmüşlerdir. Dilin canlı bir varlık oluşuna işaret eden bu tarafı, aynı zamanda dil evreninin iç öğelerini ve bu öğelerin birbiriyle ilişkilerini de haber vermektedir. Bütün diller için geçerli olan bu durum doğal olarak Türkçe için de doğrudur, geçerlidir.

Yapı bakımından eklemeli diller grubuna giren Türkçenin söz varlıkları; kök, ek, gövde öğelerinin işletim alanına dâhil olarak bir bildirişim dizgesi düzeyine çıkmaktadır. Ancak zaman zaman bir anlamı dillendirme, bir yargıyı bildirme kastıyla birleşen kimi dil unsurları başka bir anlam ve yargıya kılıf veya kalıp olan şekille

* Makale Geliş Tarihi: 15.09.2015. Yayın Kabul Tarihi:23.11.2015.

* Prof. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Susamak Fiilinin Ölçünlü Dildeki Çekimi ve Ağzlardaki Söylenişinden Hareketle Bir Öneri

örttüğü, ses olarak birebir eşlendiği görülmektedir. Dolayısıyla bir anlam kargaşasına yol açan bu durumu araştırmacılarımız farklı adlandırmalarla tespit ve takdim etmişlerdir. Şöyle ki:

belirsizlik (Alm. Amhiguitat, Doppelsinn. Fr. ambiguite, İng. ambiguity). Genellikle biçim ve anlam arasında bire bir karşılıklılık bulunmaması durumunda dilsel bir biçimin iki ya da daha çok sayıda yoruma yol açması. Belirsizlik sözdizimsel ya da sözlüksel olabilir. Sözlüksel düzlemde eşadlılık ya da çokanlamlılık, söz dizimsel düzlemdeyse, yüzeysel yapının iki ya da daha çok sayıda derin yapıya bağlanabilmesi belirsizliğe yol açar (Vardar 2002: 35).

belirsizlik (Ambigüité, Ambiguity, Doppelsinn): Dilsel bir ifade, iki veya daha çok yoruma açıksa belirsizdir. İki çeşit belirsizlikten söz edilebilir: *Kelimededen doğan belirsizlik, söz diziminden doğan belirsizlik*. Birincisi eş adlılık hadisesinin sonucudur. Mesela: "Karadan hoşlanmam." cümlesinde *kara* kelimesi böyle bir belirsizlik taşır. Bu kelime hem bir rengin, hem deniz kelimesinin mukabili olarak kullanılabilir. Söz diziminden doğan belirsizlik "Arkadaşı annesine seslendi." şeklindeki cümlelerde görülen belirsizliktir. (http://www.isistercume.org/dilbilim_terimleri_sozlugu.htm)

anlam bulanıklığı (İng. ambiguity; Alm. ambiguität; Fr. ambiguité) Bir dil ögesinin, aynı bağlamda, geçerli olan iki ya da daha fazla yorumlama, anlamlama sergilemesi. Örneğin *Bunun yüzünü ne yapacağız?* cümlesinde yüz sözcüğü surat veya kılıf anlamlarına geliyor olabilir. Aynı biçimde *Ömer'i dün burada otururken gördüm* cümlesinde oturan, Ömer de olabilir ben de. Bu durumlarda cümlenin tamamı bir anlam bulanıklığı sergilemektedir (Hengirmen 1999: 29).

iki anlamlılık "ibham" (Amphibologie, Amphibology, Zweideutigkeit): İki anlama gelebilen söz dizimi belirsizliklerine bu ad verilir. Bu durumda cümle, kuruluşundan dolayı iki şekilde yorumlanabilir. Ayrıca her iki yorumlamada da cümlenin kuruluşunda hiçbir aksaklık sezilmez (<http://ege-edebiyat.org/docs/277.doc>).¹

Mustafa Cemiloğlu da, dilde *çift anlamlılık* terimine yer vererek Nevin Selen'in bir makalesinden² hareketle cümle içinde iki ayrı anlama gelebilecek kullanımlara yer

¹ Akdeniz, Safiye, *Dil Bilimi Terimleri*, <http://ege-edebiyat.org/docs/277.doc>, 3.9.2015.

² Bu makalenin künyesi şöyledir: Selen, Nevin, "Dilde Çift Anlamlılık Olayı", Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Ekim 1984, C. 1, S. 1, s. 1-8.

vermektedir: *Bilginin keşfi heyecan yarattı. Yul Brayner'in bileklerini kesen karısı ölümden döndü* vb. (Cemiloğlu, 2004: 7-8).

İsmlendirmeler farklı olsa da *belirsizlik, anlam bulanıklığı, ibham, çift anlamlılık* gibi terimler aynı dil olayını anlatmaktadır.

Standart Türkiye Türkçesinde de kimi kelimelerin eklerle genişletilerek kullanımlarında anlam bulanıklığına yol açtığı görülmektedir. Bunlardan belki de en sık kullanım alanına dâhil edilenlerden biri de *susamak* fiilidir, denebilir. Bu fiil özellikle şimdiki zaman eki -yor ile genişletildiğinde başka bir fiilin aynı zamanlı çekimiyle sesteş bir yapıya kavuşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, *susa-* fiili ile *sus-* fiilinin şimdiki zaman çekimleri sesteş bir form oluşturmaktadırlar:

susa- + *yor+um* > *susuyorum*

sus- + *yor+um* > *susuyorum*

Görüldüğü gibi bu iki ayrı fiil tabanı aynı ekle kullanım sahasına dâhil edildiğinde aynı fonemik yapıya girmektedirler. İkinci çekim gerek tek başına gerekse cümle içinde kullanılırken herhangi bir belirsizliğe yol açmazken birinci çekimde bir ses ve anlam bulanıklığı gerçekleşmektedir. -yor ekinin başındaki *y-* ünsüzünün daraltıcı özelliği gerileyici bir etki ile fiilin sonundaki -a ünlüsünü yazıda ve konuşmada daraltması sonucunda ortaya çıkan bu durumun iletişimdeki olumsuzluğunu gidermek için iki ayrı yol mümkün görünmektedir:

1. Türkçemizde -yor şimdiki zaman ekinin yanı sıra kullanageldiğimiz bir -makta birleşik ekimiz daha var. *susa-* fiilini bu ikinci ek ile çekimlediğimizde kullanımda ortaya çıkan karışıklık giderilmiş olur.

Örneğin Halk Ozanımız Nuri Çırağı'nın, "Koskoca deryada *susamaktayım*."³ dizesi bu hâliyle merama uygun bir söyleyişe sahipken eki değiştirdiğimizde yeni şekil şöyle olmaktadır: "Koskoca deryada *susuyorum*." Görüldüğü gibi söz konusu fiilin -makta ekiyle genişletilmesi herhangi bir belirsizliğe fırsat vermemektedir.

2. Bu hususta Anadolu ağızlarından yararlanılabileceği kanaatindeyiz. Canlı bir varlık olan dil, canlılığını sürdürerek eksiksiz bir iletişim dizgesi oluştururken karşılaştığı engelleri aşmak için yine kendi bünyesinde çözüm yolları bulmaya yeltenir ve karşılaşılan olumsuzlukları giderir. Nitekim yöre ağızlarımızdan bazıları, *susa-* fiilinin yukarıda dile getirdiğimiz kullanımından ortaya çıkan belirsizliği ve anlam kargaşasını ortadan kaldırmaya yönelik olduğunu düşündüğümüz kimi fonemik

³ www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=13939, 3.9.2015

Susamak Fiilinin Ölçünlü Dildeki Çekimi ve Ağızlardaki Söylenişinden Hareketle Bir Öneri

farklılıklara yönelmişler. Bu maksatla ağız sözlüklerine başvurduğumuzda söz konusu fiilin, sonuna bir -z ünsüzü alarak kullanıma girdiğini görmekteyiz:

susan-: Susamak. (Gemalmaz 1995: 285, Turan 2006: 277)

susura-: Susamak [Orhana, Anamur, Silifke-İçel] (TDK 2000: 3701)

susuzmak: Susamak [Çüngüş, Çermik-Diyarbakır] (Özçelik, Boz 2002: 248)

susazmak: Susamak. [Persenti, Silifke-İçel] (TDK 1978: 3700).

susazmak: Susamak [Erzurum] (Olçay 1995: 126, Gemalmaz 1995: 286)

susazmak: Susamak [Keban, Baskil, Ağın-Elazığ] (Buran 1997: 203)

susazmak: Susamak [Adana, Osmaniye] (Yıldırım 2006: 489)

Görüldüğü gibi Anadolu ağızlarında daha çok *susaz-* formuna giren fiil, şimdiki zaman eki -yor veya diğer zaman eklerinden biriyle çekime girmesinde herhangi bir anlam bulanıklığı veya belirsizlik oluşmamaktadır: *susazıyorum* gibi.

SONUÇ

Susa- fiilinin özellikle şimdiki zaman -yor eki ile genişletilmesinde ortaya çıkan anlam bulanıklığı veya belirsizlik, eş anlamlıların sözdizimsel yapılarındaki gibi kolay bir yolla giderilebilecek düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla söz konusu belirsizliği gidermek için yukarıda dile getirilen her iki yoldan da yararlanılabilir. Bir taraftan -makta ekinin tercihi yoluna gidilirken diğer taraftan *susaz-* fiili *Türkçe Sözlük'e* madde başı olarak alınıp kullanımı yaygınlaştırılabilir.

KAYNAKLAR

Akdeniz, Safiye, *Dil Bilimi Terimleri*, <http://ege-edebiyat.org/docs/277.doc>, 3.9.2015.

Buran, Ahmet (1997), *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*, Ankara: TDK Yayınları.

Cemiloğlu, Mustafa (2004), *Dil Bilimi Açısından Yazılı Anlatım ve Anlatım Teknikleri Öğretimi*, İstanbul: Aktüel Yayınları.

Gemalmaz, Efrasiyap (1995), *Erzurum İli Ağızları, İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler* (3. cilt), Ankara: TDK Yayınları.

Hengirmen, Mehmet (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Engin Yayınları.

Olçay, Selâhattin (1995), *Erzurum Ağızı, İnceleme-Derleme-Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.

Hanifi VURAL

Özçelik, Sadettin; Boz, Erdoğan, *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı, Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.

Selen, Nevin (1984), "Dilde Çift Anlamlılık Olayı", *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ekim 1984, C. 1, S. 1, s. 1-8.

TDK (2000), *Derleme Sözlüğü*, 10. cilt, Ankara: TDK Yayınları.

Turan, Zikri (2006), *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı*, Ankara: TDK Yayınları.

Vardar, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Yıldırım, Faruk (2006), *Adana ve Osmaniye İlleri Ağzları I-II*, Ankara: TDK Yayınları.

<http://ege-edebiyat.org/docs/277.doc>, 3.9.2015

http://www.isistercume.org/dilbilim_terimleri_sozlugu.htm, 3.9.2015

www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=13939, 3.9.2015

